

A MUNKANÉLKÜLISÉG ALAKULÁSA A SZÁMOK TÜKRÉBEN 1990 ÉS 1996 KÖZÖTT

A munkaerőpiaci jelenségek összefüggéseikben való megjelenítésének és értékelésének eszközeül a szerző a statisztikai adatok célszerű összegyűjtését és csoportosítását választotta, majd belőlük számos, jól értelmezhető következtetést vont le.

Az 1990–1996 közötti időszakot Magyarországon hatalmas munkaerőpiaci mozgások jellemezték, melynek – a kétségkívül jelenlevő pozitív változások és az 1996-os év viszonylagos stabilitása ellenére – erősen negatív az egyenlege.

A leglátványosabb változások 1993 végéig megtörténtek. Ez időszak alatt 1,3 millió fővel csökkent a foglalkoztatottak, és 700 ezer fölé emelkedett a regisztrált munkanélküliek száma. Ezt követően napjainkig meglehetősen érdekes jelenség tanúi lehetünk. Miközben ugyanis folyamatosan fogyott a munkanélküliek száma (1996. decemberében 477 ezer fő volt nyilvántartásban) – mely tényt gyakran komoly gazdasági eredménynek minősítették(!) – tovább esett a foglalkoztatottság színvonala (a vizsgált időszakban összesen 1,5 millióval csökkent a foglalkoztatottak száma). A felszabaduló munkaerő jelentős része tehát a különböző inaktív csoportokat erősítette. 1990–1996 között 150 ezer fővel nőtt a nyugdíjasok, és 450 ezer fővel az egyéb aktívak létszáma, melynek következtében 1996. január 1-jén már a munkavállalási korú népesség 40 %-a nem rendelkezett munkajövedelemmel, óriási terhet jelentve ezzel a társadalomnak.

Jól látható tehát, hogy a munkaerőpiaci jelenségeket csak összefüggéseikben szabad értékelni, de a munkanélküliek számának csökkenése önmagában sem jelentette a munkanélküliség mint társadalmi probléma enyhülését. Egyfelől ugyanis a regisztrációt elhagyók jelentős része nem munkavállalás miatt kerül ki a rendszerből – ezek aránya mindössze egy-két % –, hanem azért, mert a munkanélküli ellátás kimerítése

után már csak kevesen remélnek segítséget a munkaügyi szervezettől. Másfelől viszont a munkanélküliek összetételében, kilátásaiban és a munkanélküliség időtartamában rendkívül kedvezőtlen változásokat figyelhettünk meg az elmúlt években. A Magyar Háztartási Panel vizsgálatainak tapasztalata alapján „Az egyszer munkanélkülivé válók több mint fele nagy valószínűséggel kiszorul a munkaerőpiacról, s ennek fő intézményes csatornája a nyugdíjazás. Erre utal, hogy a munkanélküliek közül kétszer annyian lettek nyugdíjasok, mint az alkalmazottak közül. (MHP, 1997)

A munkanélküliség mérése

A munkanélküliek statisztikai számbavételéről, illetve arról, hogy melyik módszer a hitelesebb, évek óta szakmai viták folynak.

1992 óta, amikor a KSH kialakította a munkanélküliség nagyságának nemzetközileg elfogadott mérési módszerét, folyamatosan kétféle statisztika áll az elemzők rendelkezésére.¹

Az Országos Munkaügyi Központ – regionális irodáinak nyilvántartása alapján – havonta közli a regisztrációjában megjelent munkanélküliek létszámát,² míg a Központi Statisztikai Hivatal az ún. Munkaerő-felmérés lakossági adatgyűjtésre alapozva vizsgálja a 15–74 éves népesség gazdasági aktivitását, s ezen belül a munkanélküliek számát és jellemzőit is.³ Ez a módszer az ILO ajánlásait követi, azaz a munkanélküliség kritériumai szigorúbbak, mint a segélyezési kritériumok, s ennek megfelelően az elmúlt években a KSH által számított munkanélküliségi ada-

tok – tendenciájukban ugyan együtt mozogtak, de – nagyságukban rendre alatta maradtak az Országos Munkaügyi Központ adatainak. (1. táblázat)

lempótló támogatásban részesülők száma, s közöttük igen sok a tartós, reményvesztett munkanélküli, akik – a teljes esélytelenség miatt – már nem keresnek állást. Ily módon viszont az

1. táblázat

A munkanélküliek száma, a munkanélküliségi ráta alakulása az OMK regisztrációja, valamint a KSH Munkaerő-felmérése alapján (1990–1996)

Időszak	Regisztrált ⁴	Munkaerő-felmérés szerinti	Regisztráció alapján számított	Munkaerő-felmérés szerinti
	munkanélküliek átlagos létszáma (ezer fő)		munkanélküliségi ráta (%)	
1990. év	79,5	–	1,7	–
1991. év	406,1	–	8,5 ⁵	–
1992. év	663,0	444,2	12,3	9,3
1993. év	632,1	518,9	12,1	11,3
1994. év	519,6	451,2	10,4	10,2
1995. év	495,9	416,5	10,4	9,5
1996. év	477,5	400,1	10,5	9,3

Forrás: OMK – Munkaerőpiaci információk, KSH – Munkaerő-felmérések

A táblázatból látható, hogy a tetemes különbség, amely 1992-ben és 1993-ban megfigyelhető volt a két számbavétel között, az 1995–96-os évekre jelentősen mérséklődött. Magyarazattal a 2. táblázat szolgál, mely azt mutatja, hogy miközben az elmúlt években gyakorlatilag változatlan maradt a „csak ILO szerinti munkanélküliek” részesedése, jelentősen (23,5 %-ról 37,9 %-ra) nőtt a „csak regisztráltak” aránya (nők esetében ez az

ILO kategória szerint ők nem minősülnek munkanélkülinek.⁶

Ennek következtében még 1992-ben az OMK által regisztrált munkanélküliek 72 %-a minősült az ILO szerint is munkanélkülinek, addig 1996-ra ez az arány 52 %-ra csökkent. A változás elsősorban a gazdaságilag nem aktívák számának növekedéséből, valamint a foglalkoztatottak arányának emelkedéséből származik. 1992 és 1994

2. táblázat

A regisztrált munkanélküliek⁷ gazdasági aktivitása a munkaerő-felmérés szerint

Gazdasági aktivitás	1992		1994		1996	
	1000 fő	%	1000 fő	%	1000 fő	%
Munkanélküli	342,1	71,7	310,3	54,5	262,9	51,8
Nem aktív						
Ebből:	111,3	23,3	177,3	31,1	174,8	34,5
– passzív munkanélküli	48,8	10,2	50,8	8,9	46,3	9,1
– egyéb nem aktív	62,5	13,1	126,5	22,2	128,6	25,3
Foglalkoztatott	24,2	5,1	81,9	14,3	69,4	13,7
Regisztrált munkanélküli összesen	477,6	100,0	569,5	100,0	507,1	100,1

Forrás: KSH Munkaerő-felmérések

elmozdulás hat % ponttal magasabb, mint a férfiaknál). Ennek egyik oka, hogy a vizsgált időszakban nyolc ezerről 212 ezerre nőtt a jövede-

között azon személyek száma, akik a regisztráció mellett „a vizsgált héten legalább egy óra jövedelemszerző tevékenységet végeztek”, 24 ezerről

82 ezerre növekedett. Ezzel szemben 1994 és 1996 között ez az érték – talán éppen a szigorúbb szabályok és ellenőrzések, vagy a munkalehetőségek további csökkenése következtében – 69 ezerre mérséklődött.

A munkanélküliségi ráta – mindkét számítás szerint – 1993-ban érte el a csúcspontot, majd ezt követően folyamatosan csökkent és 1994 óta – a szezonális ingadozásokat leszámítva – tíz % körüli értéken stabilizálódott. (3. táblázat)

A nők alacsonyabb munkanélküliségének okai

Magyarországon a munkanélküliség tömegessé válása óta jellemző a nők alulreprezentáltsága a társadalmi csoportban. Ennek oka egyfelől az, hogy a gyermekgondozási ellátást igénybe vevő nőket a statisztika a foglalkoztatottak között tartja számon, másfelől a foglalkoztatottság ágazati szerkezetében bekövetkezett változással magyarázható ez a jelenség.

3. táblázat

A regisztrált munkanélküliség alakulása
1990–1996

Év, hónap	Regisztrált munkanélküliek száma, fő	Munkanélküliek száma a gazdaságilag aktív népesség százalékában	Munkanélküli ellátásban részesülők zárólétszáma, fő	Jövedelempótló támogatásban részesülő, fő
1990. június	43 506	0,9	25 875	–
1990. december	79 521	1,7	61 693	–
1991. június	185 830	3,9	145 612	–
1991. december	406 127	8,5*	312 077	–
1992. június	546 676	10,1	416 833	8 190
1992. december	663 027	12,3	476 962	41 250
1993. június	657 331	12,6	402 902	83 532
1993. december	632 050	12,1	326 618	141 451
1994. június	549 882	11,0	207 897	196 008
1994. december	519 592	10,4	191 593	206 655
1995. június	482 747	–	164 118	220 725
1995. december	495 893	10,4	198 903	193 022
1996. június	481 951	10,6	166 306	208 542
1996. december	477 459	10,5	139 408	211 615

* A nemzetközi számítási módszerre áttérés körülbelül egy százalékpontot jelentett az indexben; addig a nevező ugyanis alacsonyabb értékű volt, mert csak az aktív foglalkoztatottak és a munkanélküliek összegét tartalmazta.

Forrás: OMK – Munkaerőpiaci információk

A globális számok azonban elfedik a munkanélküliség számos mutatójának kedvezőtlen változását, így többek között a tartós munkanélküliek arányának és a munkanélküliség átlagos időtartamának riasztó alakulását. A KSH Munkaerőfelvételének adatai alapján 1992 első negyedéve és 1996 negyedik negyedéve között a munkanélküliség átlagos időtartama 26 hétről 64 hétre, a tartós munkanélküliek aránya 16,1 %-ról 53,0 %-ra növekedett. (4. táblázat)

A kedvezőtlen tendenciákat tükrözi az utolsó munka megszűnése óta eltelt időtartam alakulása is. Míg 1992-ben a munkanélküliek 58 %-ának egy éven belül volt utoljára munkája, addig 1996-ban már csak 33 %-ának. Azoknak a munkanélkülieknek pedig, akiknek már több mint két éve nincs állása, az elmúlt öt évben 7,7 %-ról 27,2 %-ra emelkedett az arányuk.

Frey Mária (1997) szerint, ha a ráta kiszámításakor a foglalkoztatottak között nem vesszük figyelembe a gyesen, gyeden levő nőket (akik ténylegesen nincsenek foglalkoztatva), akkor az így kapott korrigált értékek – melyek a nemzetközi sztenderdek követik – rendre egy százalékponttal magasabb női munkanélküliségi rátát mutatnak. (5. táblázat)

A nők alacsonyabb munkanélküliségi arányát okozhatta az is, hogy 1993-ig – a munkanélküliség tetőzéséig – a nagy létszámvesztő ágazatokban (mint pl. mezőgazdaság, építőipar, kohászat, fémfeldolgozás) viszonylag alacsony volt a foglalkoztatott nők aránya, s ezáltal – bár a munkanélkülivé válás veszélye ugyanúgy érintette a nőket, mint a férfiakat – munkanélkülivé is több férfi, mint nő vált. 1994 után pedig – amikor a nőket nagyobb arányban foglalkoztató költség-

A tartósan munkanélküliek számának és arányának alakulása⁸
(1992–1996)

Negyedévek	Tartósan munkanélküliek száma, 1000 fő	Tartósan munkanélküliek aránya (%)	Munkanélküli ségi ráta (%)	A munkanélküliség átlagos időtartama (hónap)
1992. I. n.év	68,2	16,1	8,9	6,5
1992. IV. n.év	123,0	26,7	9,7	8,7
1993. I. n.év	154,5	28,3	11,8	8,7
1993. IV. n.év	190,5	38,6	10,9	10,5
1994. I. n.év	194,7	40,4	10,9	10,7
1994. IV. n.év	181,4	42,1	9,7	13,1
1995. I. n.év	192,4	44,5	9,9	13,8
1995. IV. n.év	215,6	53,0	9,3	16,0
1996. IV. n.év	198,0	53,0	8,6	16,0

Forrás: Lakatos (1995)
KSH (1996)
KSH Munkaerő-felmérések

A munkanélküliség alakulása a magyar és nemzetközi munkaügyi statisztikai fogalmak szerint

Év, negyedév	Férfiak		Nők		Magyar munkanélküliségi ráta		Nemzetközi munkanélküliségi ráta	
	száma, ezer fő		Férfiak	Nők	Férfiak	Nők		
1995. I.	279,9	152,1	12,1	7,4	12,1	8,6		
1995. II.	264,1	146,5	11,4	7,2	11,4	8,3		
1995. III.	254,8	160,6	11,0	7,8	11,0	9,0		
1995. IV.	247,2	160,9	10,7	7,8	10,7	8,9		
1996. I.	264,4	158,0	11,6	7,7	11,7	9,0		
1996. II.	240,6	158,7	10,6	7,7	10,6	9,0		
1996. III.	241,1	162,5	10,5	7,9	10,5	9,2		
1996. IV.	228,8	146,4	10,0	7,1	10,0	8,2		

Forrás: Frey [1997] (a KSH munkaerő-felmérésének negyedéves adataiból számítva)

vetési ágazatok leépítése megkezdődött – „a szakszervezetek által kiharcolt „puha” módszerek (korengedmény, ill. előnyugdíj bővebb alkalmazása) miatt – drámai mértékű növekedés egyelőre nem következett be ezeknek az ágazatoknak a munkanélküliségében.” (Frey, 1997)

Az életkor mint a veszélyeztetettség hangsúlyos mutatója

A munkanélküliek életkor szerinti megoszlása évről-évre igen hasonló – és meglehetősen szomorú – képet mutat. A vizsgált időszakban stabilan 27 % körül volt a 25 éven aluli fiatalok részvételi aránya a munkanélküliek között, munka-

nélküliségi rátájuk pedig közel kétszerese az átlagos mutatóknak.⁹ (6. és 7. táblázat)

Némi biztató változást fedezhetünk fel a legutolsó, 1996. IV. n.évi értékek és az egy évvel korábbi, hasonló időszak (1995. IV. n.év.) adatai között. Ez idő alatt a fiatalok munkanélküliségi rátája 2,2 százalékponttal lett alacsonyabb az egy évvel korábbi értékhez képest, míg ugyanezen időszakban az összes munkanélküliire számított ráta csak 0,7 százalékponttal csökkent.

A fiatal munkanélkülieken belül sajátos csoportot alkotnak a munkaerőpiacra első ízben belépni szándékozók, azaz a pályakezdők. Pontos létszámukról nehéz megbízható adatokat találni. Az OMK regisztrációjában az elmúlt években

6. táblázat

**A munkanélküliek arányának alakulása
a főbb korcsoportokban
(1992–1996)**

(%)

Korcsoportok	1992	1994	1996
15–19 éves	11,3	10,7	9,8
20–24 éves	15,6	17,0	16,8
25–29 éves	12,4	11,8	13,6
30–39 éves	28,9	27,9	25,3
40–54 éves	27,5	28,1	31,2
55–59 éves	2,8	2,2	2,4
60–74 éves	1,4	2,3	0,9
15–74 évesek	100,0	100,0	100,0

Forrás: A KSH Munkaerő-felmérésének adatai

7. táblázat

A fiatalok munkanélküliségi rátái (%)

	15-19	20-24	15-24	Összes
	éves			
1992. I. n.év	24,5	13,1	15,7	8,9
1992. IV. n.év	25,8	11,8	15,8	9,7
1993. I. n.év	31,2	15,2	18,8	11,8
1993. IV. n.év	30,1	14,5	18,9	10,9
1994. I. n.év	29,0	16,3	19,1	10,9
1994. IV. n.év	27,4	12,7	16,6	9,7
1995. I. n.év ¹⁰	32,1	16,5	19,8	10,6
1995. IV. n.év	30,9	13,5	18,2	9,9
1996. I. n.év	33,2	15,8	19,1	10,5
1996. IV. n.év	27,1	12,4	16,0	9,2

Forrás: KSH Munkaerő-felmérések

elsősorban azok a pályakezdekők jelentek meg, akik jogosultak voltak a pályakezdekők munkanélküli segélyének igénybevételére. Ez az ellátási

forma még azokat a fiatalokat is a segély igénybevételére ösztönözte, akiknek határozott tervük, pontos elképzelésük volt jövőjükkel kapcsolatban. Jó bizonyíték erre, hogy miután 1996. július 1-vel a pályakezdekők segélyét aktív eszközök váltották fel, folyamatosan csökkenni kezdett a regisztrációban megjelenő pályakezdekők száma. Ennek folytán az összes munkanélkülin belüli arányuk az 1995. decemberi 11,2 %-os értékről 1996. december 8,2 %-ra esett vissza. (8. táblázat)

A pályakezdekők munkanélküliségi arányait más megközelítésben vizsgálta Illés Sándor (Illés 1996). Kutatásában abból indult ki, hogy a pályakezdekők munkaerőpiaci pozícióját alapvetően az iskolázottságuk határozza meg, ezért a különböző végzettségű pályakezdekő munkanélküliek számát az adott iskolatípusból kikerülő ifjúsági munkaerőfelhasználáshoz¹¹ viszonyította. E számítás alapján a vizsgált időszakban mindvégig a gimnáziumot végzettek között volt a legmagasabb, ill. a felsőfokú iskolát végzettek között a legalacsonyabb a munkanélküli pályakezdekők aránya.

A 25 év feletti korcsoportok munkanélküli arányaiban nem volt nagy mozgás az elmúlt öt évben. A vártak megfelelően a munkanélküliek több mint ötven %-a a 30–39 és a 40–45 éves korcsoportokból került ki. 1992 és 1996 között a legnagyobb részesedési növekményt a 40–54 évesek mondhatják magukénak.

A munkanélküliek végzettség szerinti összetételének javulása

Az elmúlt öt évben nem volt arányokat változtató mozgás a munkanélküliek iskolai végzettsége tekintetében. *Változatlanul az általános iskolát és szakmunkásképzőt, szakiskolát végzettek jelennek meg legnagyobb arányban (70 %) a munkanélkü-*

8. táblázat

A regisztrált pályakezdekő munkanélküliek száma és aránya

Időszak (december)	Regisztrált munkanélküliek száma	Munkanélküliségi ráta %	Regisztrált pályakezdekő munkanélküliek	
			száma	az összes munka- nélküli %-ában
1991	406 126	8,5	31 792	7,8
1992	633 027	12,3	54 771	8,7
1993	632 050	12,1	63 071	10,0
1994	519 592	10,4	60 875	11,7
1995	495 893	10,4	55 412	11,2
1996	477 459	10,5	39 356	8,2

Forrás: OMK – Munkaerőpiaci információk

liek között. Ezek a súlypontok érvényesek a foglalkoztatottak végzettség szerinti struktúrájára is, de a foglalkoztatottakon belül ez a két csoport csak ötven %-ot képvisel. A különbséget az egyetem, főiskolát végzettek munkanélkülieken belüli alulreprezentáltsága adja (míg ezen csoportok foglalkoztatottakon belüli aránya 15 % körüli, addig a munkanélkülieken belüli megjelenésük évek óta 3–4 % körül alakul). Az idősorok viszont azt mutatják, hogy a nagyon alacsony végzettségűek nem csak a foglalkoztatottak, de a munkanélküliek között is egyre kisebb arányt képviselnek. (9. táblázat)

Az egyes végzettségi csoportokat vizsgálva azt látjuk, hogy évről-évre emelkedett az általános iskolát, illetve annál kevesebbet végzettek munkanélküiségi rátája, s hogy a férfiak esetében 1996-ra húszszorosára nőtt a különbség a legalacsonyabb (max. 8 ált.) és a legmagasabb (főiskola, egyetem) végzettségűek rátája között. Az alacsony végzettségű nők esetében a növekedés nem volt ilyen erőteljes és a két szélsőérték

A munkanélküliek¹² megoszlása legmagasabb iskolai végzettségük szerint

Iskolai végzettség	1992		1994		1996	
	KSH	OMK	KSH	OMK	KSH	OMK
8 általánosnál kevesebb	6,8	8,4	4,5	7,5	4,9	6,5
8 általános	37,5	36,1	35,8	34,8	32,9	35,3
Szaktanulmányi és szakiskola	31,9	35,2	35,1	35,6	36,5	35,6
Gimnázium	8,3	6,8	7,8	7,9	8,6	7,7
Szakközépiskola	12,0	11,1	13,4	12,0	12,9	12,3
Főiskola	2,1	1,6	2,3	1,5	2,7	1,9
Egyetem	1,4	0,8	1,1	0,7	1,5	0,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: A KSH Munkaerő-felmérésének adatai

közötti különbség sem változott a vizsgált időszakban (stabilan tizennégyszeres). Mivel a munkanélküliek száma a legalacsonyabb végzettségűek körében nem emelkedett, a férfiaknál bekövetkezett kiugrás az általános iskolát végzettek foglalkoztatottságának jelentős visszaesését jelzi. (10. táblázat)

Munkanélküliség és regionalitás

A munkaerőpiac keresleti oldalának differenciálódása a korábban országosan többé-kevésbé egységes munkaerőpiacot is differenciálta. Az

ipari termelés területi átstrukturálódása – az egyéni tőkére vetített foglalkoztatott létszám jelentős eltérése miatt – az egyes körzetekben lényegesen eltérő munkanélküliséget okozott. A nagyobb konvertálhatóság és a jobb piaci alkalmazkodási képesség miatt a kiegyenlített, kevésbé specializált gazdasági körzetek – melyek főként az ország nyugati megyéiben találhatók – mérsékeltebb, a túlspecializált – főként a keleti, észak-keleti megyékben és a hagyományos nehézipari központok vonzáskörzetében található – térségek nagymértékű és várhatóan elhúzódó piacvesztést könyvelhettek el.

Az eltérő infrastrukturális, gazdaságszerkezeti adottságok, a korábbi piacok súlyának alapvető megváltozása, valamint a külföldi tőke letelepedésének regionális különbsége egyre nehezebben kezelhető szélsőséges állapotot hozott létre az ország keleti és nyugati megyéi között. Mindezek magyarázatát adják annak a háromszoros különbségnek, amely a vizsgálat teljes időtartama alatt megfigyelhető volt az ország legkedvezőbb helyzetű térsége (Budapest) és legkedvezőtlenebb helyzetű megyéi (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén megye) munkanélküiségi mutatóiban. (11. táblázat)

(%)

A munkanélküliség regionális hatásainak, illetve egy-egy térség munkaerőpiaci helyzetének értékeléséhez azonban ma már nem elegendő csak a munkanélküiségi ráták vizsgálata. A foglalkoztatottak nagyarányú inaktívvá válása miatt egy-egy térség helyzetéről csak akkor kaphatunk reális képet, ha együttesen vizsgáljuk a munkanélküiségi rátát, valamint a foglalkoztatottak és nem-foglalkoztatottak arányát. Frey Mária szerint több megyében a munkanélküiségi ráta sokkal kedvezőbb viszonyokat mutat, mint amit a munkaerő-kapacitások tényleges kihasználtsága bizonyít. (Frey 1997/b)

A munkanélküliség egyéb jellemzői

A munkanélküliek utolsó foglalkoztatási forma szerinti megoszlása teljes mértékben követi a foglalkoztatásban levők arányait, így minden évben a korábban alkalmazottként dolgozók képviseltetik magukat meghatározóan a munkanélküliek között. (80 % körüli értékkel). (12. táblázat)

10. táblázat

A munkanélküliségi ráta alakulása a legmagasabb iskolai végzettség* és nemek szerint

Iskolai végzettség	1992		1994		1996	
	férfi	női	férfi	női	férfi	női
8 általánosnál kevesebb	19,1	15,9	23,9	27,3	33,6	28,6
Általános iskola						
8 osztálya	15,9	12,0	18,1	13,1	17,4	11,7
Szaktanulmányozó	12,0	10,4	13,4	10,8	12,0	10,9
Szakiskola	6,4	12,3	10,2	12,8	12,4	11,8
Gimnázium	6,8	7,3	8,2	7,8	7,4	8,6
Szakközépiskola	8,0	6,0	7,8	7,6	6,5	7,1
Főiskola, egyetem	3,2	2,0	4,0	2,9	2,6	2,9

* Az adott iskolai végzettséggel rendelkező munkanélkülieknek az azonos csoportba tartozó foglalkoztatottak és munkanélküliek együttes számához viszonyított aránya

Forrás: A KSH Munkaerő-felmérésének adatai

dött. A gazdasági szervezetek átstrukturálódása magyarázza azt a jelenséget is, hogy az elmúlt öt évben a munkanélkülivé válás „esélye” csak a vállalkozók, önállók körében nőtt kimutathatóan. Ugyanakkor a társas vállalkozások tagjainak pozíciója stabilabbnak mutatkozott, hiszen arányuk a munkanélkülieken belül négy % közeléből az időszak végére egy % alá csökkent. Közel negyven %-kal nőtt viszont azoknak az álláskeresőknél a száma, akiknek korábban nem volt munkája.

A Munkaerő-felmérések szerint egyre csökken azon munkanélküliek száma, akik azért keresnek munkát, mert elveszítették állásukat (1992-1996 között arányuk 73 %-ról 65 %-ra mérséklődött. (13. táblázat)

Ezzel kapcsolatban érdekes tapasztalatról számolnak be a Magyar Háztartási Panel elemzői, akik szerint „a munkanélküliek között erőteljesen nőtt az állásukat elhagyók aránya”. Míg 1995-ben a munkanélküliek 83 %-a elveszítette állását és 6 %-a lépett ki önként, addig 1996-ban „csak” 68 % veszítette el munkahelyét, míg 15 % saját elhatározásából vált meg tőle.

Figyelemre méltó emelkedés figyelhető meg az időszakos munkát kereső munkanélküliek számában és arányában. Míg 1992-ben mindössze 2,8 ezer fő (a munkanélküliek 0,7 %-a) szeretett volna valamilyen alkalmi munkához jutni, addig 1996-ban számuk már 11 ezerre növekedett (a munkanélküliek 2,8 %-a). Véleményem szerint ez kevésbé tulajdonítható annak, hogy megnőtt az ilyen jellegű munkák iránti igény, sokkal inkább a munkaerőpiaci lehetőségekhez igazított „minimál-igényt” jelezheti. Miközben ugyanis nálunk még mindig csak a szervezett munkaerőpiacon teljesített nyolc órai munkának van igazán értéke, addig a fejlett európai országokban a munkanélküliség felfutása óta új munkahelyeket – nagyobb számban – szinte kizárólag a munkaerőpiac fő áramlatán kívül, az atipikus formákban tudtak létrehozni.

11. táblázat

A munkanélküliségi ráta alakulása megyénként

Megye	1990	1992	1994	1996
Budapest	0,3	5,7	5,9	5,0
Baranya	2,0	13,5	11,4	12,0
Bács-Kiskun	1,5	15,6	12,1	10,3
Békés	2,0	16,4	14,5	13,6
Borsod-Abaúj-Zemplén	3,5	18,6	16,3	18,4
Csongrád	1,5	11,7	10,5	9,0
Fejér	1,9	11,8	11,0	9,0
Győr-Moson-Sopron	1,0	8,0	7,3	6,7
Hajdú-Bihar	1,5	14,4	14,6	15,7
Heves	2,7	14,8	13,2	12,8
Komárom-Esztergom	1,2	14,0	12,2	11,5
Nógrád	4,2	19,0	16,5	16,3
Pest	1,0	10,1	7,5	6,9
Somogy	2,4	11,1	10,3	12,6
Szabolcs-Számár-Bereg	4,5	22,4	18,9	19,0
Jász-Nagykun-Szolnok	2,3	17,4	15,3	14,4
Tolna	2,7	14,2	12,9	13,6
Vas	0,6	8,4	7,7	6,8
Veszprém	1,6	11,7	10,2	9,4
Zala	1,4	9,3	9,5	9,2
Összesen	1,7	12,3	10,9	10,5

Forrás: OMK

Jelentős csökkenés csak a szövetkezeti tagok munkanélkülivé válásában figyelhető meg, melynek oka, hogy a mezőgazdasági szövetkezetek átszervezése 1992-93-ban többnyire befejező-

**A munkanélküliek száma és megoszlása
utolsó foglalkoztatásuk jellege szerint**

(%)

A foglalkoztatottság jellege	1992. év			1996. év		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
Alkalmazásban álló	78,9	77,1	78,2	77,1	79,2	78,0
Szövetkezet tagja	5,8	5,0	5,5	2,2	1,0	1,7
Társas vállalkozás tagja	3,6	3,5	3,5	1,1	0,7	0,9
Vállalkozók, önálló	2,1	1,7	1,9	3,5	2,3	3,0
Segítő családtag	0,3	0,6	0,4	0,1	0,3	0,2
Összesen	90,7	87,9	89,5	84,0	83,6	83,8
Soha nem volt rendszeres munkája	9,3	12,1	10,5	16,0	16,4	16,2
Munkanélküli összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: KSH Munkaerő-felmérések

**A munkanélküliek száma és megoszlása
a munkakeresés okai szerint**

A munkakeresés okai	1992		1994		1996	
	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%
Elvesztette állását	317,8	73,4	294,4	68,5	252,6	65,0
Felmondott	35,3	8,1	34,6	8,1	32,1	8,3
Önálló vállalkozása megszűnt	9,0	2,1	9,5	2,2	10,3	2,7
Befejezte a tanulást	36,7	8,5	46,3	10,8	42,3	10,9
Időszakos munkát akar	2,8	0,7	7,9	1,8	10,8	2,8
Családi, anyagi körülményei megváltoztak	14,5	3,4	7,2	1,7	8,2	2,1
Katonaságtól leszerelt	3,5	0,8	10,8	2,5	7,8	2,0
Gyed, gyés, gyet ideje lejárt	–	–	–	–	10,4	2,7
Tanulás mellett akar keresni ¹⁴	1,5	0,3	6,3	1,5	5,6	1,4
<i>Egyéb</i>	11,5	2,7	12,5	2,9	8,6	2,2
Összesen	432,6	100,0	429,5	100,0	388,7	100,0

Források: KSH Munkaerő-felmérések

Felhasznált irodalom

Frey Mária (1997/a): Nők a munkaerőpiacon. Budapest, 1997. Kézirat

Frey Mária (1997/b): A foglalkoztatottak és nem-foglalkoztatottak számának és összetételének változása 1990–1996 között. Budapest, 1997. Kézirat

Gere Ilona (1995): A munkaerőpiac vesztesei az államháztartási reform tükrében. Budapest, 1995. Kézirat

Gere Ilona (1997): A munkanélküliség alakulása Magyarországon 1990–1996 között. Budapest, 1997. Kézirat

Illés Sándor (1996): A pályakezdők munkanélkülivé válásának esélyei Magyarországon 1990 és 1995 között

című 950/95. sz. OKTK által támogatott kutatás zárójelentése. Kézirat KSH – Munkaerő-felmérések

KSH (1996): A tartós munkanélküliség alakulása a munkaerő-felmérés adatai alapján 1994–1995

Lakatos Judit (1995): Eltérés és azonosság a regisztrált munkanélküliek és az ILO definíció szerinti munkanélküliek állományában. Munkaügyi Szemle, 1995. június

Magyar Háztartási Panel (MHP, 1997) – Az ajtók záródnak (!) Jelentés a Magyar Háztartási Panel 5. hullámának eredményeiről – Magyar Háztartási Panel

Műhelytanulmányok 8. – Kézirat

OMK – Munkaerőpiaci információk

Lábjegyzet

1 A Magyar Háztartási Panelből is számítanak munkanélküliségi rátákat, s bár ez a számítás módszertanilag közeláll a KSH nemzetközi sztenderdek szerint számított rátáihoz, az értékek valamivel magasabbak a KSH értékeinél. Ennek egyik oka, hogy a MHP-ban minden 16 éves és idősebb személy szerepel, míg a KSH Munkaerő-felmérése a 15–74 éves népességre vonatkozik.

2 A regiszterbe kerülés feltétele, hogy a jelentkező ne álljon munkaviszonyban, és rendszeres kapcsolatot tartson a munkaügyi szervezettel. Ez a rendszer nem tekinti munkanélkülinek az állást kereső nyugdíjast, továbbá azokat a regisztrált személyeket sem, akik valamilyen aktív munkaerőpiaci programban vesznek részt.

3 A KSH felvétele – követve az ILO standardot – azokat tekinti munkanélkülinek, akik a megfigyelés hetében nem álltak munkaviszonyban, illetve nem folytattak legalább egy óra jövedelemszerző tevékenységet; aktívan keresnek állást és a munkavégzésre max. két héten belül rendelkezésre tudnak állni. Mind-ezen feltételek fennállása esetén nem vizsgálják a munkát kereső aktivitási jellemzőit (azaz munkanélkülinek minősül a nyugdíjas, tanuló vagy gyermekgondozási ellátást igénybe vevő álláskereső is).

4 A regisztrált munkanélküliek adatai mindenkor az adott év december hónapjában nyilvántartásban levőket tartalmazzák.

5 A munkanélküliségi rátát 1991 decemberéig az aktív keresők létszámához viszonyítva számították, azóta a gazdaságilag aktív népesség száma a viszonyítási alap.

6 Az ILO fogalmak szerinti és a regisztrált munkanélküliek állománya közötti eltérés legjelentősebb – és igen sokat vitatott – befolyásoló tényezője az, hogy az aktív álláskeresés kritériumának a regisztrált munkanélküliek egy jelentős része nem felel meg.

7 Azon személyek, akik azt nyilatkozták, hogy munkanélküliként regisztrálva vannak az OMK-nál.

8 Legalább egy éve állást keresők

9 Ezek az értékek – néhány ország (pl. Németország, Dánia) kivételével – megegyeznek az EU államokban mért ifjúsági munkanélküliségi mutatókkal.

10 1995. I.n. évtől kezdődően a táblázat munkanélküliségi rátáinak kiszámításánál a gyes-en, gyed-en levőket a gazdaságilag nem aktívak, míg a sorkatonákat a foglalkoztatottak közé számítottuk.

11 Az ifjúsági munkaerőforrás azon tanulók összessége, akik nem folytatják tovább iskolai tanulmányukat, így potenciális jelölteknek számítanak a munkaerőpiacra való belépésre.

12 A táblázat külön tartalmazza a KSH Munkaerő-felméréseben (ILO szempontok alapján definiált) és az OMK regiszterében szereplő munkanélküliek végzettség szerinti megoszlásait.

13 A MHP vizsgálat azt mutatja, hogy az ollo ilyen nagymérvű szétnyílása 1995 és 1996 között következett be.

14 1994-től ez a sor a gyed, gyes, nyugdíj mellett dolgozni kívánókat is tartalmazza.

Szung tartományban élt egy ember, aki igen kedvelte a majmokat és egész sereget gondozott házában. Még a gondolatukat is eltalálta, a majmok pedig jól értették gazdájuk szándékát. Kívánságukat még családja rovására is teljesítette.

Egyszer azonban hirtelen drágaság lett, és kevés takarmányra futotta. Azonban nehogy a majmok megvaduljanak, ravaszul így szól hozzájuk:

– Ha holnap reggel három köteg szénát adok nektek, és este négyet, elég lesz?

Háborogni kezdtek erre a majmok, és dühbe gurultak. Akkor hirtelen így fordította a szót:

– Rendben van, reggel négy köteg szénát adok nektek és este hármat. Meg lesztek elégedve? – Örültek a majmok és megnyugodtak.

Valamint a majombarát túljárt a majomsereg eszén, így jár túl a bölcs a balgák értelmén.

LIE-CE

(Kr. e. 500)

Kínai taoista filozófus

[Hamvas Béla: Anthologia humana]